

Sygn. akt V GC 150/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 stycznia 2018 r.

Sąd Okręgowy w Olsztynie V Wydział Gospodarczy, w składzie:

Przewodniczący:	SSR del. Maciej Rzewuski,
Protokolant:	sekr. sąd. Arkadiusz Koziół

po rozpoznaniu w dniu 15 stycznia 2018 r. w Olsztynie na rozprawie

sprawy z powództwa Powiatu (...) i Gminy L.

przeciwko M. G.

o zapłatę

I. oddala powództwo,

II. zasądza od powodów na rzecz pozwanego solidarnie kwotę 8.091,53 (osiem tysięcy dziewięćdziesiąt jeden 53/100) złotych tytułem zwrotu kosztów procesu, w tym kwotę 7.200,00 (siedem tysięcy dwieście 00/100) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

/SSR del. Maciej Rzewuski/

Sygn. akt V GC 150/16

UZASADNIENIE

Powodowie Powiat (...) i Gmina L. jako wierzyciele solidarni wnieśli o zasądzenie od pozwanego M. G. na swoją rzecz kwoty 76.000 złotych tytułem kary umownej wraz z odsetkami ustawowymi od daty wniesienia pozwu do dnia zapłaty i kosztami procesu według norm przepisanych.

W uzasadnieniu wskazali, że dnia 19 listopada 2012 r. między Województwem (...) a Powiatem (...) została zawarta umowa partnerska w sprawie realizacji na obszarze Powiatu (...) projektu pn. „Trasy Rowerowe w (...) 2007-2013, Oś priorytetowa V: Zrównoważony rozwój potencjału turystycznego opartego o warunki naturalne, Działanie V.2. Trasy rowerowe”, którą zmieniono Aneksami nr (...) z 3 października 2014 r. i Aneksami nr (...) z 13 kwietnia 2016 r. W umowie Województwo zostało określone jako Lider, a Powiat (...) jako Partner. Zgodnie z umową Lider ponosi odpowiedzialność m.in. za przeprowadzenie postępowań o udzielenie zamówień publicznych na wykonanie prac budowlanych i wszelkiej planowanej infrastruktury oraz zawarcia umów z wyłonionymi wykonawcami w imieniu własnym oraz w imieniu i na rzecz Partnera, zgodnie z art. 15 i 16 ust. 1 Prawa zamówień publicznych (p.z.p.). Zgodnie z brzmieniem § 2 pkt 3 umowy Partner upoważnił Lidera do występowania w imieniu i na rzecz Partnera we wszystkich sprawach związanych z realizacją w/w umowy, Umowy o dofinansowanie oraz Projektu. Zgodnie z § 3 ust. 2 umowy partnerskiej (nadany Aneksami nr (...)) Lider jest upoważniony do reprezentowania Partnera w dochodzeniu w jego imieniu i na jego rzecz roszczeń wynikających z realizacji umów o zamówienia publiczne zawartych w ramach Projektu. Analogiczną umowę, w ramach tego samego Projektu, odnośnie do obszaru Gminy L., Województwo (...) (Lider)

zawarło w dniu 19 listopada 2012 r. z Gminą L. (Partnerem), którą następnie zmieniono Aneksami z 3 października 2014 r. i 19 kwietnia 2016 r.

W dniu 9 września 2014 r. w rezultacie przeprowadzonego postępowania o zamówienie, w trybie przetargu nieograniczonego, zawarto umowę nr (...) pomiędzy Województwem (...) a pozwanym, której przedmiotem była „Budowa trasy rowerowej na terenie Powiatu (...) w Gminie L.”. Umowę aneksowano 6 października 2014 r. precyzując, że Województwo działa w ramach Porozumienia z 3 października 2014 r. – w imieniu i na rzecz Powiatu (...) i Gminy L.. Termin wykonania przedmiotu umowy ustalono na 7 miesięcy od daty jej podpisania, tj. na 10 kwietnia 2015 r. Jednocześnie ustalono, że Wykonawca będzie zobowiązany zapłacić Zamawiającemu kary umowne za zwłokę w wysokości 0,5% wartości wynagrodzenia brutto za każdy dzień zwłoki.

Odbiór końcowy odcinka trasy rowerowej nastąpił w dniu 25 lipca 2015 r., a więc 107 dni po wynikającym z umowy terminie wykonania przedmiotu kontraktu. Powodowie wyliczyli karę umowną na kwotę 1.142.894,82 zł. Dnia 22 października 2015 r. Zamawiający wystawił Wykonawcy notę obciążeniową (...) na kwotę 1.110.851,04 zł, po czym pismem z 25 listopada 2015 r. wezwał pozwanego do jej zapłaty. Kwota 1.110.851,04 zł została następnie skorygowana do kwoty 1.142.894,82 zł. Pozwany odmówił zapłaty kary umownej.

Powodowie wskazali, że zwłoka pozwanego była wynikiem jego zawnionych działań, na które składały się: konieczność wdrożenia Programu naprawczego z dnia 25 maja 2015 r. co do nawierzchni z kruszywa łamanego i nieterminowy montaż jednoprzęsłowego mostu z kompozytu (...).

W kwestii konieczności wdrożenia Programu naprawczego powodowie podali, że w związku z ujawnionymi w dacie pierwotnie wyznaczonego odbioru (23 kwietnia 2015 r.) wadami nawierzchni, potwierdzonymi wynikami badań laboratoryjnych, konieczne było wezwanie pozwanego do usunięcia stwierdzonych wad. Program naprawczy został zrealizowany przez Wykonawcę, a jego odbiór dokonano 9 lipca 2015 r.

Powodowie wskazali, że w dniu 5 stycznia 2015 r. pozwany wnioskował o przedłużenie terminu realizacji zamówienia, bowiem nie był w stanie zamontować w terminie mostu jednoprzęsłowego, co było wynikiem zbyt długich terminów realizacji zamówień przez jedyne go dostawcę odpowiadającego wymaganiom SST, Inżyniera Kontraktu i Projektanta Produktu. Pozwany zwlekał ze złożeniem zamówienia do 5 stycznia 2015 r., kiedy to został poinformowany o terminie dostawy, wyznaczonym na lipiec. W ocenie powodów, opóźnienie związane z budową mostu z kompozytu było zawnione przez pozwanego. Jest on bowiem przedsiębiorcą działającym w branży związanej z budową dróg i autostrad, a nadto miał świadomość tego, że firma (...) jest jedynym dostawcą produktu o oczekiwanych specyfikacjach. Powodowie wskazali, że wytoczone powództwo dotyczy tylko części roszczenia, zastrzegając sobie prawo wystąpienia o spełnienie jego pozostałej części (vide: k.2-4).

W odpowiedzi na pozew pozwany M. G. wniósł o oddalenie powództwa w całości, ewentualnie o zamiarkowanie kary umownej do symbolicznej kwoty 1 zł. Z ostrożności procesowej pozwany wniósł o obniżenie kary umownej do kwoty 1 zł. Nadto, domagał się zasądzenia od powodów solidarnie na swoją rzecz kosztów postępowania wg norm przepisanych.

W uzasadnieniu przyznał, że dnia 9 września 2014 r. w wyniku postępowania o udzielenie zamówienia publicznego, prowadzonego w trybie przetargu nieograniczonego, na podstawie p.z.p. zawarł z Województwem (...) umowę nr (...) o treści tożsamej z załącznikiem do pozwu. Przyznał też, że podpisał Aneks nr (...) do umowy z 6 października 2014 r., przy czym zakwestionował jego ważność. Nie kwestionował natomiast faktu zawarcia umów partnerskich pomiędzy Województwem (...) a powodami.

Pozwany wskazał, że pismem z dnia 9 kwietnia 2015 r. zgłosił do odbioru końcowego wykonanie robót. Odbiór wyznaczono na 23 kwietnia 2015 r. Po jego przeprowadzeniu strony umowy o roboty budowlane wraz z Inżynierem kontraktu spisały protokół czynności odbiorowych, w treści którego stwierdzono, że na podstawie § 9 ust. 9 umowy przerwano czynności odbiorowe z powodu: 1. braku ustroju nośnego kompozytowego obiektu mostowego, 2. braku

trzech tablic krajobrazowych w MOR-ach. Pozwany podkreślił, że były to jedyne przesłanki niedokonania odbioru obiektu.

Pozwany zauważył, że zgodnie z zawartą umową, jednym z elementów zobowiązania spoczywających na Wykonawcy było wykonanie wraz z montażem trzech tablic krajobrazowych w MOR-ach. Nie było możliwości dokonania odbioru końcowego inwestycji bez zrealizowania pełnego zakresu umowy – zatem już sam brak tablic uniemożliwił dokonanie odbioru końcowego inwestycji. Pozwany wskazał, że brak trzech tablic krajobrazowych był spowodowany przyczynami zawinionymi wyłącznie przez Inwestora. Po jego stronie występowały bowiem problemy z dostarczeniem odpowiednich projektów tych tablic. Przedstawiciele powodów informowali pozwanego, że bez tablic nie jest możliwy odbiór MOR-ów.

Pozwany nadmienił, że w dniu 13 lipca 2015 r. wezwał Inwestora do wydania tablic krajoznawczo-promocyjnych, które miały zostać umieszczone w MOR-ach, pod rygorem odstąpienia od umowy. W odpowiedzi z dnia 16 lipca 2015 r. Inwestor poinformował go, że dysponuje projektami tablic. Tego samego dnia pozwany osobiście odebrał tablice. Wskutek powyższego do dnia 16 lipca 2015 r. pozwany nie był w stanie realizować umowy w zakresie wykonania trzech tablic krajobrazowych w MOR-ach, których brak w protokole czynności odbiorowych z 23 kwietnia 2015 r. został wskazany jako jedna z dwóch przyczyn przerwania czynności odbiorowych. Zauważył przy tym, że data 16 lipca 2015 r. nie jest datą graniczną, do której należy liczyć termin braku jego winy, bowiem okres ten winien zostać przedłużony o czas zamówienia i wykonania tablic. Pozwany podniósł, że wstępnie czas oczekiwania na wykonanie tablic oszacowano na okres 1 miesiąca, lecz na skutek jego interwencji zamówienie zrealizowano w terminie kilku dni, a montaż tablic nastąpił 25 lipca 2015 r., co potwierdza wpis w dzienniku budowy.

Pozwany wskazał też, że wpis potwierdzający zakończenie prac w imieniu Inwestora złożono dopiero 4 sierpnia 2015 r., co było spowodowane oczekiwaniem na wyniki badań kontrolnych. Oświadczył, że po dniu 25 lipca 2015 r. nie realizował żadnych robót związanych z wykonaniem inwestycji, co potwierdza protokół odbioru końcowego, w którym powyższa data została wskazana jako „rzeczywista data zakończenia robót”.

Odnosnie do obiektu mostowego pozwany podał, że został on zamontowany przed dniem montażu tablic informacyjnych, w dniu 22 lipca 2015 r. Nie wpłynęło to zatem na termin odbioru końcowego całej inwestycji. Pozwany wskazał, że również w przypadku montażu kompozytowego ustroju nośnego nie można mu zarzucić, aby do przekroczenia terminu realizacji zadania doszło z jego winy. Okoliczność ta bowiem wynikała z bezprawnego działania Inwestora. Pozwany zauważył, że zastosowanie jakiegokolwiek materiału w trakcie realizacji umowy wymagało zgody Inżyniera Kontraktu i Projektanta, przy czym Inżynier Kontraktu nie mógł zatwierdzić materiału, którego nie zatwierdził Projektant. W trakcie realizacji umowy, pozwany zwrócił się do dwóch producentów obiektów mostowych, którzy gwarantowali terminową realizację zamówienia, a których oferty, zdaniem pozwanego, spełniały wymagania określone w dokumentacji projektowej. W przypadku oferty (...) Sp. z o.o. termin wykonania obiektu mostowego określono na dzień 31 stycznia 2015 r. Obiekt ten nie został jednak zaakceptowany przez Inwestora. Z kolei oferta (...) S.A. nie została zaakceptowana przez Projektanta, wobec czego nie składano formalnego wniosku o zatwierdzenie tego materiału. W ocenie pozwanego, Inwestor bezprawnie odmówił akceptacji wniosków materiałowych, tj. obiektów innych niż oferowany przez firmę (...). Zdaniem pozwanego, konieczność zamówienia mostu u konkretnego dostawcy (R.) sprawiła, że wykorzystał on swoją uprzywilejowaną pozycję. Objawiało się to samodzielnym modyfikowaniem terminu dostawy mostu oraz żądaniem zapłaty ceny za most przed jego dostawą.

Odnosząc się do wdrożenia programu naprawczego pozwany wskazał, że usunięcie usterek realizowanych robót nie wpłynęło na termin wykonania umowy. Zauważył, że Inwestor nie jest uprawniony do odmowy odbioru robót budowlanych po stwierdzeniu wad w ich wykonaniu. Ponadto, program naprawczy został zrealizowany na długo przed przekazaniem pozwanemu projektów tablic informacyjnych przeznaczonych do MOR-ów. Zauważył też, że program naprawczy nie został ujęty jako przyczyna przerwania odbioru inwestycji w protokole z 23 kwietnia 2015 r.

W kwestii nieważności Aneksu nr (...) z 6 października 2014 r. pozwany zaznaczył, że w treści ogłoszenia o zamówieniu jako jednostkę zamawiającą wskazano Województwo (...), przy czym nie ujawniono, aby działało ono na rzecz

powodów. Powyższe, w ocenie pozwanego, prowadzi do wniosku, że powodowie nie są uprawnieni do dochodzenia od niego zapłaty kary umownej. Dodatkowo pozwany zakwestionował datę naliczenia odsetek ustawowych od należności głównej (vide: k.93-99).

W piśmie procesowym z dnia 30 sierpnia 2016 r. powodowie potwierdzili, że projekty tablic zostały doręczone pozwanemu w lipcu 2015 r. Wskazali jednak, że nie było to zawinione przez powodów, lecz przez innych uczestników projektu. Powodowie podtrzymali twierdzenia pozwu zaznaczając, że obiekt mostowy przygotowany przez (...), nie był objęty wnioskiem materiałowym, a inny obiekt nie spełniał wymagań określonych w dokumentacji projektowej. W kwestii ważności Aneksu nr (...) podnieśli, że nie był on dotknięty nieważnością. Powodowie nie wyrazili zgody na miarkowanie kary umownej ani na jej obniżenie twierdząc, że pozwany przy wykonywaniu prac nie dołożył należytej staranności i strona powodowa musiała go „pilnować” (vide: k.157-159).

Na rozprawie sądowej w dniu 5 października 2016 r. pozwany podniósł dodatkowo zarzut nieważności umowy pierwotnej, wynikający z treści § 1 ust. 2 umowy, wraz z nieważnością Aneksu do niej. Zarzucił też przedwczesność żądania dochodzonego pozwem, z uwagi na treść § 12 ust. 4 umowy (vide: k.198).

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny:

W dniu 19 listopada 2012 r. między Województwem (...) a Powiatem (...) została zawarta umowa partnerska w sprawie realizacji na obszarze Powiatu (...) projektu pn. „Trasy Rowerowe w (...) 2007-2013, Oś priorytetowa V: Zrównoważony rozwój potencjału turystycznego opartego o warunki naturalne, Działanie V.2. Trasy rowerowe”. Województwo zostało określone jako Lider Projektu, a Powiat (...) – jako jego Partner.

(dowód: umowa partnerska – k.7-11)

Dnia 3 października 2014 r. strony zawarły Aneks nr (...) do w/w umowy. Mocą zmienionego § 3 pkt 2 umowy partnerskiej, Lider został zobowiązany, uprawniony i obciążony odpowiedzialnością za przeprowadzenie postępowań o udzielenie zamówień publicznych na wykonanie prac budowlanych i wszelkiej planowanej infrastruktury oraz zawarcia umów z wyłonionymi wykonawcami w imieniu własnym oraz w imieniu i na rzecz Partnera zgodnie z trybem art. 15 lub 16 ust. 1 Prawa zamówień publicznych.

(dowód: Aneks nr (...) do umowy partnerskiej – k.12-13)

W dniu 13 kwietnia 2016 r. strony zawarły Aneks nr (...) do w/w umowy partnerskiej. W treści zmienionego § 3 ust. 2 umowy, upoważniono Lidera do reprezentowania Partnera w dochodzeniu w jego imieniu i na jego rzecz roszczeń wynikających z realizacji umów o zamówienia publiczne zawartych w ramach Projektu.

(dowód: Aneks nr (...) do umowy partnerskiej – k.14)

Dnia 19 listopada 2012 r. między Województwem (...) a Gminą L. została zawarta umowa partnerska w sprawie realizacji na obszarze Gminy L. projektu pn. „Trasy Rowerowe w (...) 2007-2013, Oś priorytetowa V: Zrównoważony rozwój potencjału turystycznego opartego o warunki naturalne, Działanie V.2. Trasy rowerowe”. Województwo zostało określone jako Lider Projektu, a Gmina L. – jako jego Partner.

(dowód: umowa partnerska – k.15-19)

W dniu 3 października 2014 r. strony zawarły Aneks nr (...) do w/w umowy. Mocą zmienionego § 3 pkt 2 umowy partnerskiej, Lider został zobowiązany, uprawniony i obciążony odpowiedzialnością za przeprowadzenie postępowań o udzielenie zamówień publicznych na wykonanie prac budowlanych i wszelkiej planowanej infrastruktury oraz zawarcia umów z wyłonionymi wykonawcami w imieniu własnym oraz w imieniu i na rzecz Partnera zgodnie z trybem art. 15 lub 16 ust. 1 Prawa zamówień publicznych.

(dowód: Aneks nr (...) do umowy partnerskiej – k.20-21)

Dnia 19 kwietnia 2016 r. strony zawarły Aneks nr (...) do w/w umowy partnerskiej. W treści zmienionego § 3 ust. 2 umowy, upoważniono Lidera do reprezentowania Partnera w dochodzeniu w jego imieniu i na jego rzecz roszczeń wynikających z realizacji umów o zamówienia publiczne zawartych w ramach Projektu.

(dowód: Aneks nr (...) do umowy partnerskiej – k.22)

W dniu 9 września 2014 r. w rezultacie postępowania o zamówienie publiczne, w trybie przetargu nieograniczonego, Województwo (...) zawarło z M. G. umowę nr (...). Przedmiotem kontraktu była „Budowa trasy rowerowej na terenie powiatu (...) w gminie L.”, obejmująca wykonanie całości robót w zakresie opisanym w dokumentacji projektowej, specyfikacji technicznej wykonania i odbioru robót.

(dowód: umowa nr (...) – k.23-32)

Budowa trasy rowerowej polegała na remoncie dróg: gminnej i powiatowej nr (...), a swym zakresem miała objąć w/w drogi, znajdujące się na wskazanych w umowie działkach. W ramach remontu planowano wykonanie nowej konstrukcji drogi, a na trasie miały być zlokalizowane punkty MOR (Miejsca Obsługi Rowerzystów). Termin wykonania przedmiotu umowy ustalono na 7 miesięcy od daty jej zawarcia, przy czym przez termin ten rozumiano ukończenie wszystkich robót i przekazanie Zamawiającemu kompletu dokumentów określonych w § 4 ust. 2 pkt. 2.14. (§ 3 umowy). Strony umówiły się na wynagrodzenie ryczałtowe w wysokości 2.136.252,61 zł brutto (§ 8 umowy). Dodatkowo ustaliły, że obowiązującą formą zaspakajania ich roszczeń majątkowych na tle wykonania umowy będą kary umowne. Wykonawca zobowiązał się zapłacić Zamawiającemu karę umowną m.in. za zwłokę w realizacji przedmiotu umowy w terminie, w wysokości 0,5% wartości wynagrodzenia brutto za każdy dzień zwłoki (§ 12 pkt 2 ppkt 2.1. umowy).

(bezsporne; umowa nr (...)– k.23-32)

W/w umowę aneksowano 6 października 2014 r. precyzując, że Województwo zwane Zamawiającym, działa w ramach Porozumienia nr 1 z dnia 3 października 2014 r. w sprawie wspólnej realizacji zadań Projektu „Trasy Rowerowe w (...) – województwo (...)”, Działanie V.2. Trasy rowerowe” – w imieniu i na rzecz Powiatu (...) oraz Gminy L..

(dowód: Aneks nr (...) do umowy nr (...)– k.33-35)

W ramach umowy miał zostać przeprowadzony remont mostu drogowego, polegający na wykonaniu nowej konstrukcji mostu. Założeniem wykonania remontu było wykorzystanie istniejących przyczółków, a płyta przęsła miała być wyrobem gotowym. Konstrukcja przęsła w projekcie została określona jako wyrób gotowy (np. firmy (...) lub innej o podobnych parametrach) – kompozytowa z żywicy syntetycznej i włókien szklanych lub karbowanych, wykonana przez producenta indywidualnie dla danej lokalizacji. Przęsło miało charakteryzować się lekką, zwartą konstrukcją, dostarczoną w jednym elemencie, który miał być prosty w montażu. Masa przęsła miała być porównywalna do zamontowanej uprzednio konstrukcji drewnianej, co pozwalałoby na wykorzystanie istniejących podpór i nie wymagało wykonania ciężkich oraz kosztownych przyczółków. Most miał posiadać następujące parametry charakterystyczne:

- długość przęsła: 7,20 m,
- rozpiętość teoretyczna przęsła: 7,00 m,
- długość całkowita obiektu: 9,00 m,
- szerokość całkowita (szerokość przyczółków): 5,00 m,
- szerokość zewnętrzna przęsła: 6,00 m.

Wskazane parametry są charakterystyczne dla konstrukcji mostowej, według których powinno dobierać się przeszło mostu.

(dowody: projekt budowlano-wykonawczy – k.161-169, opinia biegłego sądowego A. S. – k.274-278, opinia uzupełniająca biegłego – k.327-328)

Realizując powierzone mu zadanie M. G. skierował zapytania ofertowe dotyczące mostu do różnych podmiotów. Pod uwagę brane były oferty trzech producentów, tj. (...) S.A., (...) Sp. z o.o. i (...) Sp. z o.o. sp. k., która uprzednio realizowała podobnego rodzaju zlecenia w związku z inwestycją. Po uzyskaniu ofert, w dniu 28 stycznia 2015 r. M. G. złożył wniosek o zatwierdzenie materiału w postaci obiektu mostowego, do którego załączył ofertę I.. Wniosek nie został zaakceptowany przez Inwestora, który wskazał, że nie spełnia on parametrów obiektu. Wobec sprzeciwu Projektanta, Wykonawca nie składał wniosku o zatwierdzenie materiału z (...).

(dowody: oferta I. – k.118-132, wniosek o zatwierdzenie materiału – k.133-141, oferta (...) – k.142-143; zeznania świadków: W. W. – k. 221-224, P. D. – k.224-225, K. P. – k.227, W. R. – k.228-229, A. M. – k.243 i M. R. – k.243v-244; zeznania pozwanego – k.253-254)

Przesła mostowe oferowane przez I. i (...) spełniały wymogi dokumentacji projektowej i specyfikacji technicznych zamówienia realizowanego na podstawie umowy nr (...).

(dowody: opinia biegłego sądowego – k.274-278, opinia uzupełniająca – k.327-328)

W styczniu 2015 r. M. G. zamówił przeszło mostowe w firmie (...). W piśmie z dnia 20 marca 2015 r. poinformowano go, że termin realizacji zamówienia wskazany w ofercie R. z 15 lipca 2014 r., wynoszący 45 dni jest nieaktualny, i że z uwagi na rozbudowę firmy i reorganizację technologii produkcji, będzie przypadał dopiero na lipiec 2015 r. Wobec powyższego, 27 marca 2015 r. Wykonawca złożył wniosek o przedłużenie terminu realizacji umowy. W piśmie z dnia 9 kwietnia 2015 r. Województwo (...) nie wyraziło zgody na przedłużenie terminu.

(dowody: wniosek pozwanego – k.80-81, pismo R. z 20 marca 2015 r. – k.82, pismo Województwa – k.83; zeznania pozwanego – k. 253v-254)

W dniu 9 kwietnia 2015 r. M. G. zgłosił do odbioru końcowego roboty objęte umową nr (...). Dzień później odbyła się rada budowy, na której wskazano, że obiekt mostowy został zamówiony, a jego dostarczenie planowane jest na połowę lipca 2015 r. W trakcie rady poinformowano Wykonawcę o braku projektów tablic informacyjnych w MOR-ach. Przedstawiciele Województwa podali, że po ich otrzymaniu, niezwłocznie prześlą je Wykonawcy. Rozpoczęcie czynności odbiorowych nastąpiło 23 kwietnia 2015 r., przy czym na podstawie § 9 ust. 9 umowy podjęto decyzje o przerwaniu odbioru z powodu braku ustroju nośnego kompozytowego mostowego i braku trzech tablic krajobrazowych w MOR-ach. Były to jedyne przyczyny nieodebrania robót od M. G.. (dowody: zgłoszenie odbioru końcowego – k. 60, pismo – k. 61, protokół z rady budowy – k.109-110, protokół rozpoczęcia czynności odbiorowych – k. 100-102; zeznania świadków: W. D. – k. 225-226 i A. M. – k.243; zeznania pozwanego – k.253v-254)

Tego samego dnia komisja odbiorowa zgłosiła uwagi co do stanu nawierzchni drogi rowerowej na odcinku ok. 50 metrów, ustalając termin pobrania próbek nawierzchni na dzień 28 kwietnia 2015 r.(bezsporne; notatka z odbioru w dniu 23 kwietnia 2015 r. – k.160)

Próbki nawierzchni zostały pobrane w dniu 5 maja 2015 r. Po przeprowadzeniu badań, pismem z 18 maja 2015 r. wezwano Wykonawcę do przedłożenia programu naprawczego do 25 maja 2015 r. Złożony przez M. G. program naprawczy został dopuszczony do zastosowania, po spełnieniu dodatkowych warunków określonych w piśmie Inżyniera Kontraktu z 2 czerwca 2015 r. Program naprawczy ukończono 6 lipca 2015 r., a odebrano 9 lipca 2015 r.(bezsporne; pismo – k.62-79, korespondencja – k.173-179, 182, protokół z odbioru technicznego programu naprawczego – k. 183, sprawozdania z badań – k.184-185)

W dniu 22 lipca 2015 r. nastąpił odbiór mostu kompozytowego. Wskazano przy tym na potrzebę usunięcia usterek i deformacji, powstałych w związku z montażem obiektu mostowego. Nadto, ponownie podkreślono konieczność zamontowania tablic krajoznawczych w MOR-ach.

(dowód: notatka ze spotkania w dniu 22 lipca 2015 r. – k. 186v-187, dziennik budowy – k.39-48)

Dnia 13 lipca 2015 r. M. G. wezwał Województwo (...) do przekazania projektów tablic krajobrazowych, które miały zostać zainstalowane w MOR-ach, w terminie 3 dni, pod rygorem odstąpienia od umowy. Dnia 16 lipca 2015 r. projekty tablic zostały osobiście odebrane przez Wykonawcę. Dzień później M. G. złożył zamówienie na wykonanie tablic informacyjnych w (...) w L.. Termin realizacji zamówienia oszacowano na około miesiąc.

(dowód: korespondencja – k. 111-117)

Na skutek interwencji M. G., w/w tablice informacyjne wykonano w ciągu kilku dni. Wszystkie roboty zakończono 25 lipca 2015 r., a odbiór końcowy inwestycji wraz z przekazaniem do eksploatacji nastąpił 17 sierpnia 2015 r.

(bezsporne; protokół odbioru końcowego – k.36-38, dziennik budowy – k.39-48).

Notą obciążeniową (...) z dnia 22 października 2015 r. Województwo (...) obciążyło M. G. karą umową w wysokości 1.110.851,04 zł z tytułu zwłoki z realizacji przedmiotu umowy nr (...), wzywając wymienionego do zapłaty należności w terminie 21 dni od daty doręczenia wezwania.

(bezsporne; nota obciążeniowa – k.49-51, korespondencja – k.52-59)

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Powództwo jako niezasadne podlegało oddaleniu.

Powyższy stan faktyczny ustalono w oparciu o dokumenty, których prawdziwości nie kwestionowano, na podstawie których obie strony wywodziły odmienne, korzystne dla siebie skutki prawne. Zeznania wszystkich przesłuchanych w toku procesu świadków były zbieżne w zakresie przekroczenia terminu wykonania umowy, prób zmiany przez pozwanego materiału, z którego miał zostać wykonany obiekt mostowy oraz opóźnienia w dostarczeniu przez Inwestora projektów tablic informacyjnych, celem ich wykonania i montażu w MOR-ach. Powyższe okoliczności potwierdzały również zeznania pozwanego. Zeznaniom tym dano wiarę, albowiem były one logiczne i szczerze, a nadto korespondowały z dokumentami złożonymi do akt sprawy.

Wobec konieczności pozyskania wiedzy specjalnej, Sąd Okręgowy dopuścił dowód z opinii biegłego sądowego z zakresu budownictwa A. S.. Celem opinii miało być ustalenie, czy oferowane pozwanemu, w ramach realizacji umowy nr (...), obiekty mostowe (...) Sp. z o. o. i (...) S.A. były zgodne z opisem przedmiotu zamówienia, ewentualnie czy kryteria dla mostu kompozytowego, wyszczególnione w opisie przedmiotu zamówienia, spełniał wyłącznie obiekt oferowany przez firmę (...).

W ocenie tut. Sądu, sporządzone w sprawie opinie zarówno główna, jak i uzupełniająca są jasne, logiczne i spójne w całej rozciągłości. Biegły udzielił wyczerpujących odpowiedzi na wszystkie zakreślone tezą dowodową pytania, przy czym jego rzetelność i profesjonalizm nie budzą żadnych wątpliwości. Sąd podzielił wnioski sformułowane w tych opiniach, przyjmując je za własne.

W pierwszej kolejności należy zważyć, że mimo wystąpienia pewnych uchybień w redakcji umowy nr (...), które następnie konwalidowano postanowieniami Aneksu nr (...), zdaniem Sądu Okręgowego, in casu brak było podstaw do kwestionowania ważności rzeczonyj umowy i Aneksu. Po pierwsze, w okolicznościach badanej sprawy trudno podzielić tezę pozwanego, jakoby na etapie kontaktowania z pozwanym doszło do prawem niedozwolonej zmiany podmiotowej po stronie Zamawiającego. Zestawienie treści rzeczonyj umowy z osnową aneksowanych umów partnerskich zawartych przez Województwo z powodami, nie pozostawia wątpliwości odnośnie do tego, kto pełnił

rolę Inwestora na przedmiotowej inwestycji. Po drugie, przepisy p.z.p. wyłączają, co do zasady, jedynie modyfikacje podmiotowe umowy po stronie wykonawcy, milcząc w materii takowych zmian po stronie zamawiającego. (art. 7 ust. 3 p.z.p.). Już z tych przyczyn, podniesiony przez pozwanego zarzut nieważności umowy nr (...)i aneksu do niej, jawił się jako nieskuteczny.

Z tożsamyh przyczyn nie podzielono twierdzeń pozwanego, że roszczenie dochodzone niniejszym pozwem jest przedwczesne z uwagi na brzmienie § 12 ust. 4 umowy. Z treści noty obciążeniowej (...) z dnia 22 października 2015 r., wystawionej przez Lidera umów partnerskich zawartych z powodami, wynika wyraźnie nie tylko fakt obciążenia M. G. karą umową w wysokości 1.110.851,04 zł z tytułu zwłoki z realizacji przedmiotu umowy nr (...), ale również to, że wymieniony został wezwany do zapłaty należności w terminie zakreślonym postanowieniami § 12 ust. 4 umowy (vide: k.49-51).

Niezależnie od powyższego, powództwo z przyczyn niżej przedstawionych, okazało się niezasadne.

Spór w sprawie sprowadzał się do ustalenia, czy powodowie zasadnie naliczyli pozwanemu karę umowną za zwłokę w wykonaniu przedmiotu umowy nr(...).

Zgodnie z przepisem art. 483 § 1 k.c. można zastrzec w umowie, że naprawienie szkody wynikłej z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania niepieniężnego nastąpi przez zapłatę określonej sumy. Kara umowna jest dodatkowym zastrzeżeniem umownym, wprowadzanym do umowy w ramach swobody kontraktowania, mającym na celu wzmocnienie skuteczności więzi powstałej między stronami w wyniku zawartej przez nie umowy i służy realnemu wykonaniu zobowiązania. W razie niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania należy się wierzycielowi w zastrzeżonej na ten wypadek wysokości, bez względu na wysokość poniesionej szkody.

Sąd Okręgowy podziela przy tym ugruntowany w orzecznictwie pogląd, zgodnie z którym wierzyciel, dla którego zastrzeżona została kara umowna, nie ma obowiązku wykazywać faktu poniesienia szkody. W niniejszej sprawie brak szkody uznać należało za niesporny, albowiem jak zeznał świadek W. W. (2), przedstawiciel Województwa (...), „do czasu odbioru inwestycji mieszkańcy mogli korzystać z drogi rowerowej. Zapewne były jakieś utrudnienia, ale nie takie, które wykluczałyby dostęp mieszkańców do ich budynków. Nie było żadnych protestów w tym zakresie” (vide: k.223).

Dla realizacji przysługującego wierzycielowi roszczenia o zapłatę kary umownej, musi on wykazać jedynie istnienie i treść zobowiązania łączącego go z dłużnikiem oraz fakt niewykonania lub nienależytego wykonania przezeń zobowiązania (vide: wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 27 czerwca 2000 r., I CKN 791/98, LEX nr 50891, z dnia 7 lipca 2005 r., V CK 869/04, LEX nr 150649, z dnia 9 lutego 2005 r., II CK 420/04, LEX nr 301769).

Rozważyć zatem należało, czy na tle analizowanej sprawy istniały podstawy do przyjęcia, że doszło do nienależytego wykonania przez pozwanego umowy nr(...), poprzez niedochowanie terminu realizacji inwestycji z przyczyn wyłączających jego odpowiedzialność. Zdaniem Sądu Okręgowego, pozwany zdołał wykazać istnienie takich właśnie okoliczności.

W pierwszej kolejności trzeba wskazać, że strony zastrzegły w umowie karę umowną m.in. za zwłokę w realizacji umowy w terminie, w wysokości 0,5% wynagrodzenia brutto za każdy dzień zwłoki. Bezsporne przy tym było, że do odbioru przedmiotu umowy doszło po zakreślonym kontraktem terminie. Faktyczne opóźnienie w odbiorze inwestycji wiązało się z trzema czynnikami:

- 1) koniecznością wdrożenia programu naprawczego co do nawierzchni 50m ścieżki rowerowej (przy czym okoliczności tej nie wskazano w protokole odbioru końcowego z 23 kwietnia 2015 r. jako przyczyny przerwania odbioru robót),
- 2) zainstalowaniem po terminie przęsła mostu kompozytowego,
- 3) zainstalowaniem po terminie trzech tablic w MOR-ach.

Odnosząc się w pierwszej kolejności do stwierdzonej na odcinku 50m ścieżki rowerowej złej jakości kruszywa, należy poczynić kilka uwag natury ogólnej, systemowej.

Otóż pod pojęciem „wad”, o jakich mowa w treści art. 637 k.c. (znajdującym in casu odpowiednie zastosowanie z uwagi na odesłanie z art. 656 § 1 k.c.) ustawodawca rozumie zarówno wady istotne, jak i nieistotne, usuwalne, jak i nieusuwalne, przy czym podziały te krzyżują się, bowiem mogą istnieć wady istotne i nieistotne, zarówno usuwalne, jak i nieusuwalne (vide: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 1999 r., I CKN 957/97, OSNC 1999, nr 7-8, poz. 131). Ustawowa kwalifikacja nie jest bezwzględnie obowiązująca, co oznacza, że strony zawierając określoną umowę, podział ten mogą uregulować w sposób odmienny.

Po wnikliwej analizie treści łączącej strony umowy Sąd doszedł do przekonania, że skoro w kontrakcie przewidziano wysokie kary umowne z tytułu zwłoki w usunięciu wad przedmiotu umowy (§ 12 pkt 2.2 umowy), to należało stwierdzić, że strony miały na uwadze uchybienia jakościowe o doniosłym charakterze, rzutujące w poważnym stopniu na funkcjonowanie obiektu, nie zaś drobne usterki, niewpływające na możliwość użytkowania drogi.

Nie bez znaczenia dla oceny zasadności obciążenia pozwanego karą umowną pozostawał fakt, że konieczność wdrożenia programu naprawczego nie została wskazana w protokole odbioru końcowego z dnia 23 kwietnia 2015 r. jako podstawa przerwania czynności odbiorowych. Dodatkowo strona powodowa nie zarzuciła Wykonawcy uchybienia terminowi zakreślonemu na ich usunięcie, które dawałoby podstawę do naliczenia kary umownej na podstawie § 12 pkt 2.2 umowy nr (...).

Powyższe uwagi skutkowały przyjęciem, że tego rodzaju nieprawidłowość nie mogła być sklasyfikowana przez powodów jako wada uniemożliwiająca dokonanie odbioru końcowego przedmiotu umowy. Podkreślić bowiem trzeba, że uwagi Inwestora co do stanu jakości kruszywa dotyczyły niewielkiego odcinka (50m) drogi. Nadto, pozwany w terminie umówionym z powodami, wdrożył i zrealizował w dniu 6 lipca 2015 r. program naprawczy. Tym samym, stwierdzone przez Inwestora usterki w nawierzchni, zdaniem tut. Sądu, nie stanowiły wady przedmiotu umowy, mogącej stanowić samoistną podstawę do odmowy przeprowadzenia czynności odbiorowych. Z ugruntowanego w doktrynie i judykaturze stanowiska wynika zaś, że wyłącznie wady istotne uzasadniają odmowę odbioru robót, rzutując zarazem na wymagalność roszczenia o wynagrodzenie za ich wykonanie. Strony umowy o roboty budowlane nie mogą uzależniać odbioru tych robót od braku jakichkolwiek usterek, gdyż jedynie wady istotne uzasadniają taką odmowę (vide: wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 7 marca 2014 r., V ACa 725/13, L.).

Powyższe rozumowanie koresponduje w pełni z zeznaniami świadka W. W. (2), pełniącego funkcję dyrektora inwestycji z ramienia (...), który podał, że poza brakiem postawienia obiektu mostowego i tablic informacyjnych w MOR-ach „nie było innych przyczyn opóźnienia w realizacji inwestycji. Były pewne uwagi co do jakości wykonanych ścieżek rowerowych, ale takie uwagi były spisane i uwzględnione w późniejszym terminie. Pozwany przygotował plan naprawczy, który wykonał w całości” (vide: k.222).

W tym miejscu raz jeszcze należy podkreślić, że w osnowie protokołu z czynności odbiorowych wady nawierzchni w ogóle nie zostały wyszczególnione jako podstawa przerwania tych czynności. Jedynie w treści notatki sporządzonej tego samego dnia, stwierdzono potrzebę wykonania dokładniejszych badań nawierzchni (vide: k.160). Okoliczność tę wydają się potwierdzać zeznania świadka A. M. (2), pełniącej funkcję inspektora nadzoru inwestorskiego, zgodnie z którymi „przyczyną opóźnień w realizacji Projektu był brak dostarczenia przez Zamawiającego tablic unijnych (...), a kolejną przyczyną brak dostarczenia mostu kompozytowego” (vide: k.243-243v).

Sumując, niewielkie usterki w nawierzchni drogi rowerowej, które zostały przez pozwanego usunięte w ramach wdrożonego programu naprawczego, nie spowodowały zwłoki w ukończeniu inwestycji, a tym samym nie mogły stanowić skutecznej podstawy obciążenia pozwanego karą umowną z tego tytułu.

Odnosząc się do kwestii zainstalowania po terminie przesyła mostu kompozytowego, Sąd także i w tym wypadku nie dopatrywał się winy po stronie pozwanego. Kluczową rolę w tej materii odegrały opinie biegłego sądowego A.

S., które pozwoliły na wyjaśnienie wątpliwości, czy materiał zaproponowany przez pozwanego spełniał wymogi określone w dokumentacji przetargowej. Biegły trafnie wskazał, że w dokumentacji tej nie zawarto tak szczegółowych specyfikacji obiektu mostowego, jakich następnie powodowie wymagali od dostarczanego materiału. Tymczasem już na etapie postępowania przetargowego powinny zostać określone wszelkie parametry obiektu, od spełnienia których Zamawiający mógłby uzależnić dopuszczenie materiału do wykorzystania na potrzeby inwestycji. Zgodnie bowiem z treścią art. 29 ust. 1 p.z.p. przedmiot zamówienia opisuje się w sposób jednoznaczny i wyczerpujący, za pomocą dostatecznie dokładnych i zrozumiałych określeń, uwzględniając wszystkie wymagania i okoliczności mogące mieć wpływ na sporządzenie oferty.

Przedmiot zamówienia winien być określony w sposób precyzyjny i transparentny, a przy tym możliwie maksymalnie zobiektywizowany. Dlatego Prawo zamówień publicznych odwołuje się w przepisie art. 30 do określenia wymagań dotyczących wydajności i funkcjonalności oraz do odniesienia się do konkretnych norm lub specyfikacji technicznych. Ustawa zobowiązuje też zamawiającego do podania wszelkich niezbędnych informacji i wymagań co do przedmiotu zamówienia, nakazując przy tym użycie dokładnych i zrozumiałych dla wykonawców określeń (vide: J. Pieróg, Komentarz do art. 29 p.z.p., Legalis). Okoliczność tę podkreśliła Krajowa Izba Odwoławcza w wyroku z dnia 7 maja 2013 r., KIO 898/13 (L.), stwierdzając, że z wymogu jednoznaczności w rozumieniu przepisu art. 29 ust. 1 nie wynika obowiązek wskazywania na konkretne rozwiązanie techniczne w sytuacji, gdy na rynku występuje wielość rozwiązań technicznych, które mogą zapewnić oczekiwaną przez zamawiającego funkcjonalność i odpowiadają jego potrzebom.

Podkreślenia wymaga, że zarówno Krajowa Izba Odwoławcza, jak i Sąd Najwyższy są zgodni co do tego, że wszelkie wątpliwości czy niejasności związane m.in. z opisem przedmiotu zamówienia, muszą być rozpatrywane na korzyść wykonawcy. Z nieprecyzyjnych zapisów zamawiający nie może wywodzić ujemnych skutków dla wykonawców, a wątpliwości w tym zakresie muszą być tłumaczone na ich korzyść (vide: wyrok (...) z dnia 27 lutego 2012 r., (...)218/12, L.). Per analogiam, odnośnie do zapisów umowy wypowiedział się Sąd Najwyższy, obarczając odpowiedzialnością za nieusuwalne w drodze wykładni zapisy stronę, która umowę zredagowała, czyli w praktyce – zawsze zamawiającego (vide: wyrok z dnia 2 grudnia 2011 r., III CSK 55/11, L.).

Powyższe rozważania eliminują skutecznie możliwość przypisania pozwanemu winy w uchybieniu terminowi ukończenia inwestycji, albowiem gdyby przedmiotowe zamówienie zostało zredagowane przez Inwestora w sposób precyzyjny (z miejsca wykluczający zaproponowane przez Wykonawcę rozwiązania), to zamówienie obiektu mostowego nastąpiłoby odpowiednio wcześniej, pozwalając na jego montaż w zakreślonym umową terminie.

Nie można także wykluczyć, że gdyby przedstawiciele Inwestora zaakceptowali wniosek materiałowy pozwanego w zakresie dotyczącym mostu kompozytowego, to nie doszłoby do opóźnień w wykonaniu umowy w tym zakresie. Z treści oferty złożonej pozwanemu przez (...) Sp. z o.o. wynika wprost, że obiekt mostowy mógł zostać dostarczony na inwestycję już 31 stycznia 2015 r., a zatem blisko trzy miesiące przed planowanym terminem zakończenia robót. Jest wysoce prawdopodobne, że gdyby oferta I. zyskała aprobatę Inwestora, a dostawca wywiązał się z warunków oferty, to (z uwagi na tempo posadowienia obiektu mostowego z firmy (...)) most kompozytowy zostałby ukończony już w lutym 2015 r. Tym samym, nie doszłoby do żadnych opóźnień w realizacji projektu w tym zakresie.

Warto przy tym podkreślić, że z treści opinii biegłego A. S. wynika jednoznacznie, że przesła mostowe oferowane pozwanemu przez (...) spełniały wymogi dokumentacji projektowej i specyfikacji technicznych zamówienia publicznego, wykonywanego przez M. G.. Co istotne, ostatecznie żadna ze stron nie zakwestionowała przedmiotowej opinii.

Jeśli zaś chodzi o kwestię zainstalowania z opóźnieniem trzech tablic krajobrazowych w Miejscach Obsługi Rowerzystów, to sprawa wydaje się oczywista, a przy tym wykluczająca możliwość przypisania pozwanemu winy z tego powodu. Już bowiem w piśmie z dnia 30 sierpnia 2016 r. powodowie przyznali, że projekty rzeczonych tablic zostały pozwanemu doręczone po umówionym terminie, tj. dopiero 16 lipca 2015 r. Skoro zaś obiekt mostowy został wykonany przez pozwanego przed montażem tablic informacyjnych w MOR-ach, to w konsekwencji jakiegokolwiek opóźnienia w zakresie posadowienia mostu kompozytowego, pozostawały faktycznie bez wpływu na możliwość ukończenia

inwestycji w uprzednio umówionym terminie. Do czasu zamontowania tablic krajobrazowych w MOR-ach, nie można było bowiem dokonać odbioru końcowego inwestycji. Okoliczność tę wydaje się potwierdzać wpis kierownika budowy w Dzienniku Budowy z dnia 25 lipca 2015 r., następującej treści „w dniu dzisiejszym zakończono roboty związane z realizacją zadania – Budowa Trasy rowerowej na terenie Powiatu (...) w Gminie L.”.

Wprawdzie świadek M. R. (2) próbował przekonywać, że główną przyczyną braku odbioru inwestycji w terminie był brak obiektu mostowego, a brak montażu tablic w MOR-ach nie stanowiłby przeszkody do odebrania całości robót od pozwanego (vide: k.244), to jednak zeznania wymienionego w tej części pozostają wysoce gołosłowne, a przy tym sprzeczne z pozostałym materiałem dowodowym zebrany w sprawie, w tym zwłaszcza z treścią protokołu końcowego odebrania robót. Dodatkowo, jak zeznał świadek P. D. (2), pełniący funkcję kierownika Projektu, „tablice krajobrazowe wchodziły w skład pełnego Projektu (...), gdyby nie zostały zamontowane, to protokół końcowy nie zostałby podpisany” (vide: k.225).

Na marginesie należy zauważyć, że o ile wykonawca tablic jako termin realizacji zamówienia wskazywał początkowo 30 dni, o tyle na skutek interwencji pozwanego, wykonał je w ciągu kilku dni, umożliwiając montaż tablic zaledwie w okresie tygodnia od daty ich faktycznego zamówienia.

W ocenie Sądu Okręgowego, powyższe prowadzi do wniosku, że mimo faktu przekroczenia terminu wykonania umowy, brak jest podstaw do przypisania pozwanemu winy z tego tytułu. M. G. zdołał bowiem wykazać, że wykonanie zobowiązania po terminie było następstwem okoliczności, za które nie odpowiada.

Trzeba zaś podkreślić, że na kanwie rozpoznawanej sprawy strony umówiły się na karę umowną za zwłokę, a nie za opóźnienie w realizacji przez Wykonawcę przedmiotu umowy. Terminy „zwłoka” i „opóźnienie” pojawiają się w art. 476 k.c. Zgodnie z poglądami doktryny i utrwalonym orzecznictwem, opóźnienie występuje wtedy, gdy dłużnik nie wykonuje zobowiązania w umówionym terminie, przy czym uchybienie to nie jest następstwem okoliczności, które go obciążają. Skoro zatem dłużnik nie ponosi winy, to zasadniczo nie jest to przykład nienależytego wykonania zobowiązania, który mógłby uruchomić sankcje w postaci kar umownych. Z kolei zwłoka dłużnika to uchybienie terminowi świadczenia, za które ten ponosi odpowiedzialność. Dopiero w przypadku zwłoki dłużnika możliwe jest zatem pociągnięcie do odpowiedzialności za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania lub z tytułu kar umownych.

Przyjęcie odpowiedzialności za zwłokę, co miało miejsce na tle analizowanej sprawy (vide: k.30), uzależniło możliwość naliczenia kar umownych od winy Wykonawcy. Skoro zaś M. G., jak wyżej wykazano, nie ponosi winy za przekroczenie terminu wykonania przedmiotu umowy nr (...), to nie można go było skutecznie obciążyć obowiązkiem zapłaty kary umownej. W konsekwencji odpadły przesłanki do uwzględnienia powództwa, albowiem obciążenie pozwanego karą umowną in concreto okazało się niezasadne.

O kosztach postępowania rozstrzygnięto na podstawie art. 98 § 1 i 3 w zw. z art. 99 k.p.c., zgodnie z odpowiedzialnością za wynik procesu. Na zasadzoną od powodów solidarnie na rzecz pozwanego kwotę złożyły się: 7.200 zł – tytułem kosztów zastępstwa procesowego strony pozwanej, 17 zł – tytułem opłaty skarbowej od pełnomocnictwa i 874,53 zł – tytułem wykorzystanej zaliczki na poczet wynagrodzenia biegłego sądowego.

/SSR del. Maciej Rzewuski/